

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

Əlyazması hüququnda

**AZƏRBAYCAN ONOMASTİK LEKSİKASI YUNAN
MƏNBƏLƏRİNDƏ**

İxtisas: 5706.01 – Azərbaycan dili

Elmi sahəsi: Filologiya

İddiaçı: **Ülkər Eldar qızı Mirzəyeva**

Fəlsəfə doktoru elmi dərəcəsi
almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın

A V T O R E F E R A T I

BAKİ - 2025

Dissertasiya işi Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun Qədim dillər və mədəniyyətlər şöbəsində yerinə yetirilmişdir.

Elmi rəhbər:

filologiya elmləri doktoru, dosent
İlhami Yusif oğlu Cəfərov

Rəsmi opponentlər:

filologiya elmləri doktoru, professor
Tofiq Müzəffər oğlu Hacıyev

filologiya elmləri doktoru, professor
Astan Əhməd xan oğlu Bayramov

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Könül Nəriman qızı Həsənova

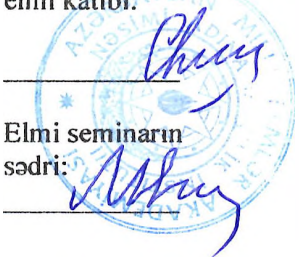
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyasının Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu nəzdində fəaliyyət göstərən ED 1.06 Dissertasiya şurası

Dissertasiya şurasının sədri:

filologiya elmləri doktoru, professor
Nadir Balaoglan oğlu Məmmədli

Dissertasiya şurasının
elmi katibi:

filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
dosent
Sevinc Yusif qızı Məmmədova

Elmi seminarın
sədri:

filologiya elmləri doktoru, professor
Məhərrəm Əvəz oğlu Məmmədov

GİRİŞ

Mövzunun aktuallığı və işlənmə dərəcəsi. Azərbaycanın tarixi torpaqlarının istilalara məruz qalması və dəfələrlə müdaxilələr olunması, erməni qəsbkarlarının ərazi iddiaları bütün sahələrlə yanaşı dilçiliyimiz qarşısında da mühüm vəzifələr qoyur. İşgalçı ermənilərin Azərbaycana, qədim torpaqlarımıza sahib olmaq istədikləri bir zamanda onomastik leksikanın tədqiqi aktual məsələlərdən biridir. Çünki xalqımızın tarixini, mənşəyini, onun təşəkkülü və inkişafını, qədim dil xüsusiyyətlərinin aydınlaşdırılmasına antroponimlər, hidronimlər, toponimlər, həmçinin paleotoponimlər zəngin faktlar verir. Zəngin bir sistemə malik olan Azərbaycan onomastikasına dair A.M.Qurbanov, B.Ə.Budaqov, A.A.Axundov, Ə.Hüseynzadə, T.İ.Hacıyev, S.N.Mollazadə, R.M.Yüzbaşov, Ş.Sədiyev, K.Əliyev, H. Mirzəyev, T.M.Əhmədov, Q.İ. Məşədiyev, M.Çobanov, A.Bayramov, N.Ə.Əsgərov, İ.M.Bayramov, F.R.Xalıqov, R.H.Eyvazova, T.L.Baxşıyeva, H.E.Hüseynova, R.Z.Əliyeva, A.Bağirov tədqiqatlar aparmışdır. Afad Qurbanov Azərbaycan onomastik sisteminin xüsusiyyətlərini və onların ümumnəzəri əsaslarını¹, Tofiq Əhmədov Azərbaycan toponimiyasının əsaslarını², Nəbi Əsgərov areal türk onomastik vahidlərinin linqvistik xüsusiyyətlərini³, Qara Məşədiyev Azərbaycan toponimlərinin tarixi linqvistik xüsusiyyətlərini⁴, Mahirə Hüseynova Qərbi Azərbaycan paleotoponimlərini tarixi-etimoloji

¹Qurbanov, A. Azərbaycan onomalogiyasının əsasları / A. Qurbanov. – Bakı: Nurlan, –2004, – 504 s.

² Əhmədov, T. Azərbaycan toponimiyasının əsasları / T. Əhmədov. –Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, –1991. – 312 s.

³ Əsgərov, N.Ə. Areal türk onomastik vahidlərinin linqvistik xüsusiyyətləri / N. Əsgərov, – Bakı: Elm, – 2005. – 485 s.

⁴ Məşədiyev, Q. Azərbaycan toponimlərinin tarixi-linqvistik təhlili / Q. Məşədiyev. –Bakı: Nurlan, –2007, – 232 s.

baxımdan araşdırmışdır⁵. Bütün bu tədqiqatlar onomastik vahidlərin yaranma prosesini, etimologiyasını, mənşəyini aydınlaşdırmaq üçün zəngin faktlar verir.

Onomastik vahidlərin mənbələr əsasında öyrənilməsi dilimizin tarixi inkişaf qanunauyğunluqlarını, linqvistik, ekstralingvistik faktorların təsiri altında formalaşma və dəyişilmə xüsusiyyətlərini müəyyənləşdirmək baxımından olduqca əhəmiyyətlidir. Strabonun, Klavdi Ptolemeyin, Plutarxın, Hekatey Miletinin, Herodotun, Homerin, Ksenefonun və sair qədim yunan müəlliflərinin əsərlərində Azərbaycanın bir çox antroponim, etnonim, toponim, hidronim və oronimləri haqqında məlumat verilmişdir. Eramızdan əvvəl VI-V əsrlərdə yaşamış Hekatey Miletli əsərində muk və dondar tayfaları ilə yanaşı, Araz və Hirkan dənizi hidronimlərini də qeyd etmişdir. Bu baxımdan Herodotun “Coğrafiya” əsərində skut, sak, kimmer tayfaları, Kaspi dənizi, Midiya, Atropatena, Albaniya dövlətləri haqqında məlumat verilmişdir. Bununla yanaşı, qədim yunan tarixçisi Ksenofonun “Ἀναβάσις” [anabasis], Plutarxın “Pompey və Lukull”, Klavdi Ptolemeyin “Γεωγραφικὴ Ὑφήγησις” [Qeoqrapike hipeqesis] əsərində Azərbaycan coğrafiyası haqqında zəngin material vardır. Klavdi Ptolemey öz əsərində Albaniya ərazisində yerləşən Albana, Kataka, Kanqara, Kabala, Nuqa, Mamekiya, Qelda, Moseqa, Naksuana və sair onomastik vahidləri qeyd etmişdir. Strabonun “Coğrafiya” əsəri qədim dövrün coğrafiyasının öyrənilməsi, həmçinin Qafqaz Albaniyası, Atropotenanın ərazisi və onların etnik tərkibi haqqında məlumatların əldə edilməsi üçün ciddi mənbə sayılır. O, bu əsərində Qafqaz Albaniyası əhalisinin 26 dildə danışdığını göstərmiş və alban, gel, leq, qarqar, sirak, sak, massaget, kaspi və sair tayfa adlarını çəkmişdir. Bununla yanaşı, Albaniyadakı Kür çayı, Araz çayı, Kaspiana vilayəti, Kaspi / Hurkan dənizi, Qoqar yurdu, Ekbatan və sair hidronim və toponimlərini qeydə almışdır. Roma tarixçisi Dion Kassi albanlar və atropatenalılardan Roma müdaxiləsinə qarşı

⁵ Hüseynova, M. Qərbi Azərbaycan paleotoponimlərinin linqvistik etimoloji təhlili / M. Hüseynova. – Bakı: ADPU-nəşriyyatı, –2023. –256 s.

mübarizəsini işıqlandıran məlumatları mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Xüsusilə, antik yunan mənbələri əsasında türkmənşəli xüsusi adların müəyyənləşdirilməsi, onların struktur-semantik xüsusiyyətlərinin və etimologiyasının təhlili xalqımızın tarixi haqqında zəngin faktlar verir. Antik mənbədə mühafizə olunmuş onomastik vahidlər bu dilin qrammatik qaydalarına uyğun şəkildə yazıya alındıqlarına görə, yəni adların sonuna hal şəkilçilərinin əlavə edilməsi, samitlərin qoşalaşdırılması, xüsusi adların tərkibində olan saitlərin bu dilin dialektlərinin tələbi ilə fərqli şəkildə yazılması, türkmənşəli onomastik vahidlərin antik dilin qaydasına uyğun olaraq, müəyyənlik artıqlı və cins göstəricisi ilə işlənməsi, metateza hadisəsinin baş verməsi, onomastik vahidlərdə işlənən diftonqların, qoşa samitlərin həmin dilin qaydasına uyğun olaraq fərqli şəkildə tələffüz edilməsi türkmənşəli onomastik vahidlərin yazılış və tələffüz formalarına təsir etmişdir. Lakin Azərbaycan dilçiliyində qədim yunan dilinin əsas əlamətləri, onomastik vahidlərin yazılış fərqləri, onların leksik-semantik xüsusiyyətləri müəyyənləşdirilməmişdir.

Azərbaycan onomastik leksikasının qədim və zəngin qollarından birini təşkil edən etnonimlər dilin leksik tərkibinin xüsusi bir təbəqəsidir. Qədim yunan mənbələri əsasında etnonimlərin araşdırılması xalqın inkişaf tarixinin mühüm dövrlərini və hadisələrini işıqlandırmğa kömək edən tükənməz material verir. Antik mənbədə skit, sak, kimmer, peçeneq, dondar, muk, sabir, katak, sirak, massaget, kaspi, mamek və sair türkmənşəli etnonimlər işlənmişdir. Bu adlar qədim yunan dialektlərinin təsiri nəticəsində günümüzdə təhrif olunmuş şəkildə gəlib çatmışdır. Bu adlar müəyyən fonetik dəyişikliklərə məruz qalsa da, Azərbaycan dilinin tarixinin zəruri məsələlərinin aydınlaşdırılmasına zəngin faktlar verir. Lakin yunan mənbələrində öz əksini tapan etnonimlərin struktur-semantik, leksik-qrammatik xüsusiyyətləri araşdırılmamışdır.

Azərbaycan toponimiyasının əsas fondunu türk mənşəli xüsusi adlar təşkil edir. Tarixi keçmişimizin canlı sənədi olan toponimlər dilimizin ən qədim qatlarını mühafizə edib gələcək nəsələ ötürür. Yunan mənbələrində işlənən türkmənşəli onomastik vahidlərin fonetik, struktur-semantik xüsusiyyətləri, Azərbaycan onomastik

leksikası tədqiqata cəlb edilməmişdir. Bütün bunlar mövzunun aktuallığını şərtləndirir.

Tədqiqatın obyektı və predmeti. Yunan mənbələrində qeydə alınmış Azərbaycan onomastik vahidləri tədqiqatın obyektidir. Yunan mənbələrindəki Azərbaycan onomastik leksikasının leksik-qrammatik xüsusiyyətlərinin tarixi-lingvistik aspektdən araşdırılması tədqiqatın əsas predmetidir.

Tədqiqatın məqsəd və vəzifələri. Yunan mənbələrində Azərbaycan onomastik leksikasının leksik-semantik xüsusiyyətlərinin araşdırılması tədqiqatın əsas məqsədidir. Bu məqsədin həyata keçirilməsi üçün aşağıdakı vəzifələrin yerinə yetirilməsi qarşıya qoyulmuşdur:

- Yunan mənbələrində işlənən türkmənşəli onomastik vahidləri tarixi-lingvistik cəhətdən araşdırmaq;
- Qədim yunan mənbələrində Azərbaycan dilinə mənsub olan antroponim, toponim və etnonimləri müəyyənləşdirmək;
- Yunan mənbələrində etnonimlərdən yaranan türkmənşəli toponimləri müəyyənləşdirib təhlil etmək;
- Azərbaycan onomastik leksikasında xüsusi yer alan hidronimləri tarixi-lingvistik cəhətdən araşdırmaq;
- Azərbaycan onomastik leksikasında xüsusi yer alan oronimləri tarixi-lingvistik cəhətdən araşdırmaq;
- Yunan mənbələrində işlənən türkmənşəli onomastik vahidləri leksik-semantik cəhətdən təhlil etmək;
- Yunan mənbələrində türkmənşəli onomastik vahidlərin etimologiyasını müəyyənləşdirmək.

Tədqiqatın metodları. Dissertasiya işində tarixi-müqayisəli, tipoloji və təsviri metodlardan istifadə edilməklə diaxronik və sinxronik istiqamətdə tədqiqat aparılmışdır.

Müdafiyyə çıxarılan müddəalar. Tədqiqat işində müdafiyyə çıxarılan müddəalar aşağıdakılardır:

- Toponimlər, etnotoponimlər xalqın qədim yaşayış məskəni müəyyənləşdirmək, keçmişdə baş vermiş ictimai-siyasi hadisələrin səbəblərini araşdırmaq baxımından zəngin faktlar verir.
- Antik yunan mənbələrində Qafqaz regionu ilə bağlı işlənən onomastik vahidlərin böyük əksəriyyəti türk tayfalarının adları

əsasında formalaşmışdır.

- Azərbaycan ərazisindəki bir sıra toponimlər yunan müəlliflərinin əsərlərində qədim yunan dialektlətinin qaydasına uyğun şəkildə qeydə alınmışdır.

-Azərbaycan dilinin onomaloji leksikasının mühüm hissəsini təşkil edən toponimlərin yunan mənbələrində təhlili göstərir ki, Azərbaycan ərazisi tarixən türk xalqlarının yaşayış məskəni olmuşdur.

- Yunan mənbələrində öz əksini tapan etnonim, toponim, hidronim, antroponimlərin əksəriyyəti türkmənşəlidir və bunlar Azərbaycan xalqının qədimliyini əsaslandırır.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Dissertasyada ilk dəfə olaraq yunan mənbələrində işlənən Azərbaycan onomastik leksikası sistemli şəkildə tədqiq olunmuşdur. Yunan mənbələrində qeydə alınmış antroponimlər, toponimlər, etnotoponimlər, oykonimlər, oronimlər, hidronimlər etimoloji tarixi-lingvistik təhlilə cəlb edilmiş, müxtəlif üsulla yaranan onomastik vahidlər zəngin dil faktları ilə araşdırılmışdır. Müəyyənləşdirilmişdir ki, yunan dilində isimlərin üç cins kateqoriyasına bölünməsi, qadın və kişi adlarında ismin hallarının müəyyən sonluqlar qəbul etməsi onomastik vahidlərinin yazılışına təsir etmişdir. Türkmənşəli onomastik vahidlərdə “o” artıqlı kişi cinsində olan isimlərlə, “n” artıqlı qadın cinsində olan isimlərlə işlənməsi təyin edilmişdir. Azərbaycan onomastik leksikasının mənbələrdə müxtəlif fonetik variantlarda yazılmasının qrammatik xüsusiyyətləri şərh olunaraq, yunan mənbələrində öz əksini tapan onomastik dil vahidlərinin etimologiyası təhlil olunmuşdur. Qədim yunan mənbələri əsasında araşdırmalardan məlum olur ki, Azərbaycan onomastikasının mühüm hissəsini təşkil edən türkmənşəli antroponimlərin, toponimlərin, etnonimlərin tarixi mənşəyi eramızdan əvvəlki dövrlərə gedib çıxır. Mənbələrdə işlənən onomastik vahidlər bu torpaqların Azərbaycan xalqının tarixi torpaqları olmasını əsaslandırır.

Tədqiqatın nəzəri və praktik əhəmiyyəti. Azərbaycan onomastik leksikasının tədqiqinə həsr olunmuş dissertasiya işi yüksək nəzəri əhəmiyyətə malikdir. Tədqiqatdan əldə edilən müddəalar Azərbaycan onomastik vahidlərinin kompleks

öyrənilməsinə, eləcə də onların etimologiyasının müəyyənləşdirilməsinə zəngin faktlar və istiqamət verir. Onomaloji leksikanın arxaik nümunələrinin yalnız qədim abidələrdə deyil, həmçinin yunan mənbələrində tədqiqi Azərbaycan xalqının soyköktə, tarixi torpaqları, etnoqrafiyası və nəzəri onomastika üçün də əsas mənbə sayıla bilər. Tədqiqatın nəticələri praktik baxımından da əhəmiyyətlidir. Xalqın tarixi, mədəniyyəti, dünyagörüşü, tarixən yaşadıkları yerləri haqqında ən düzgün məlumatları özündə əks etdirən onomastik vahidlərlə əlaqədar ensiklopediyaların, izahlı lüğətlərin tərtibində, Azərbaycan dilinin onomaloji leksikasına aid məqalə və monoqrafiyaların yazılmasında dissertasiyanın nəticələrindən istifadə edilə bilər.

Tədqiqatın aprobasiyası və tətbiqi. Tədqiqatın əsas məzmunu Ali Attestasiya Komissiyasının tövsiyə etdiyi elmi məcmuələrdə, eləcə də beynəlxalq simpozium və konfranslardakı məruzələrdə nəşr olunmuşdur.

Dissertasiya işinin yerinə yetirildiyi təşkilatın adı. Dissertasiya işi Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun Qədim dillər və mədəniyyətlər şöbəsində yerinə yetirilmişdir.

Dissertasiyanın struktur bölmələrinin ayrılıqda həcmi və işarə ilə ümumi həcmi. Dissertasiya giriş, üç fəsil, nəticə, ədəbiyyat siyahısından ibarətdir. Giriş 5 səhifə (9,847), birinci fəsil 42 səhifə (74,374), ikinci fəsil 50 səhifə (97,490), üçüncü fəsil 27 səhifə (50, 014), nəticə 2 səhifə (4,665), ədəbiyyat siyahısı 19 səhifə təşkil edir. Ümumilikdə dissertasiya işi 149 səhifə, 235, 391 işarədən ibarətdir.

TƏDQIQATIN ƏSAS MƏZMUNU

Dissertasiyanın **Giriş** hissəsində mövzunun aktuallığı, işlənmə dərəcəsi əsaslandırılır, tədqiqatın obyektı və predmeti, məqsəd və vəzifələri, tədqiqatın metodları, müdafiəyə çıxarılan müddəalar müəyyənləşdirilir, tədqiqatın elmi yeniliyi, nəzəri və praktiki əhəmiyyəti, tədqiqat işinin aprobasiyası və tətbiqi,

dissertasiya işinin yerinə yetirildiyi təşkilatın adı, dissertasiyanın struktur bölmələrinin ayrılıqda həcmi və işarə ilə ümumi həcmi haqqında məlumat təqdim edilir.

Tədqiqat işinin “Türkmənşəli Azərbaycan antroponimləri yunan mənbələrində” adlanan birinci fəslə 5 paragrafdan ibarətdir. Birinci paragrafda **“Qədim yunan mənbələri və onların dil xüsusiyyətləri”** şərh olunmuşdur. Tarixən Balkan və Anadolu yarımadası, Egey və Frakiya sahillərini əhatə edən yunan mədəniyyətinin birləşdirici amillərindən biri də yunan dilidir. Qədim yunan dilinin bütün dialektləri eol, dor, ion adlanan üç fərqli qrupa bölünmüşdür. İon qrupuna ion dialekti ilə birlikdə attik dialekti də daxildir. Qədim yunan dilinin attik və ion dialektində ismin birinci növ hallanmasında adlıq halın təkində uzun α [a] saitinin yerinə “η” [e] saiti, dor və eol dialektində α [a] saiti işlənmişdir. Ona görə də, α hərfini saxlayan eol və dor “A” dialekti, ion və attik isə “H” dialekti adlanmışdır⁶. Eol və dor dialekti ion dialekti ilə müqayisədə bir-birinə daha yaxın olmuşdur. Bu qaydaya uyğun olaraq, Herodotun “Tarix” əsərində işlənmiş Midiya toponiminin Mada şəklində deyil, “Mηδη” [mede] şəklində yazılmasının səbəbi qədim yunan dilinin ion dialektində ismin birinci növ halında adlıq halın təkində uzun “ά” saitinin həmişə “η” saitinə çevrilməsi ilə bağlıdır.

Bu dildə samitlər partlayan və ya yarım samitlər olmaqla iki yerə ayrılır. Partlayan samitlərin sayı 9-dur və onlar tənəffüs gücünün nisbi ölçüsünə görə üç yerə bölünür. Belə ki, Π partlayan, dodaq samitləri π, β, φ, K partlayan, yaxud damaq samitləri- κ, γ, χ və T partlayan yaxud diş samitləri- τ, δ, θ eyni danışığ üzvlərinin köməyi ilə tələffüz edildiyi üçün eyni səsdən ibarət olan partlayan samitlərdə səslər bir-birini əvəzləyir⁷. Eyni sinifdən olan partlayan samitlər eyni nitq orqanları tərəfindən tələffüz edildiyi üçün qohum saitlər adlanır. Bu fakt onu göstərir ki, Klavdi Ptolemeyin

⁶ Smyth, H. W. A Greek Grammar for colleges New York/ H. W. Smyth. – American Book Company, – 1920. –p. 782.

⁷ Beekes, R. S. P. Etymological Dictionary of Greek, vol I / R. Beekes; with the assistance of Lucien van Beek. –Leiden: Boston, –2010. –1808,-p.4

“Coğrafiya” əsərində Midiyanın şəhərlərindən biri olan Qəbələ yer adının “Γαβάλη” [qabale], həmçinin Albaniya dövlətinin ən iri yaşayış məskənlərindən biri kimi “Χαβάλα” [kabala] şəklində, yəni bu yer adının ilk samitinin eyni əsərdə fərqli şəkildə qeyd olunmasının səbəbi, eyni nitq orqanları tərəfindən tələffüz edilən partlayan samitlərin bir-birini əvəz etməsi ilə bağlıdır.

Qədim yunan mənbələrində mühafizə olunmuş onomastik vahidlər antik dilin qrammatik qaydalarına uyğun surətdə yazıldıqlarına görə, yəni türkmənşəli adların tərkibində samitlərin qoşalaşdırılması, onların sonuna yunan mənşəli hal şəkilçilərinin əlavə edilməsi, adların tərkibində olan saitlərin bu dilin dialektlərinin təsiri ilə fərqli saitlə yazılması, metateza, həmçinin daralma hadisəsinin baş verməsi, qədim yunan dialektlərinin təsiri ilə türkmənşəli adların əvvəlində olan saitlərin sərt və yumşaq tələffüzü, onomastik vahidlərdə işlənən diftonqların, qoşa samitlərin həmin dilin qaydasına uyğun olaraq fərqli şəkildə tələffüz edildiyi kimi yazılması bu adların əvvəlki yazılış və tələffüz formalarını bərpa etməyi çətinləşdirir.

İkinci paragraf **“Yunan mənbələrində işlənən Azərbaycan antroponimlərinin leksik-semantik təhlili”** adlanır. Bu fəsilə antroponimlər mənbələr əsasında geniş şəkildə izah olunmuşdur. Qeyd olunduğu kimi əski mənbədə işlənən ümumtürk şəxs adları inkişaf tarixinə görə ən qədim türk antroponimləridir. Bu nəzərə alınaraq antik mənbədə eradan əvvəl işlənən ən qədim türkmənşəli antroponimlərdən Uruz-’Οροιζης [oroizes], Tuqdamme-Λυγδαμης [luqdamis], Tomris-Τομυρίς [tomuris], Dayauk-Δηιοκης [deiokes], Atropat-’Ατροπατης [atropates] o Ταργίταος [ho tarqıtaos], “o Λιποξαις” [ho lipoksais], o Αρποξαις [ho arpoksais], o Κολαξαις [ho kolaksais] və sair adlar təhlil olunmuşdur. Qədim yunan mənbələrində işlənən türkmənşəli onomastik vahidlərin bəziləri “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının antroponimikasına daxil olan adlardır. Azərbaycan xalqının və dilinin təşəkkülündə mühüm rol oynamış qədim tayfalardan biri peçeneqlərdir. S.Əlizadə göstərir ki, “Baybican” Bay Bıçan (Biçən) şəklində təsəvvür edilməlidir. Bu isə, yəni “Baybican” adındakı Bıçan/Biçən “peçeneq” etnonimini ilə bağlıdır. Bu etnonim “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında Pasinik

ovalıq adı kimi işlənir. “*Pasinik qara Dərvənd ağzına düş vermiş idik*”⁸. Sak tayfalarından biri olan pasianlar Ksenofonun “Anabazis” əsərində kişi cinsli ismin ikinci növ hal şəkilçiləri ilə işlənərək, etnonim kimi “Φασιανοί” [pasianoī], hidronim kimi isə Φασιν ποταμον [pasin potamon] şəklində verilmişdir. Qədim yunan dilində “θ, χ, φ” kar samitləri həmin dövrün fonetik hadisə və qanunlarına uyğun olaraq [t], [k], [p] tələffüz olunduğuna görə, “Φασιν” və “Φασιανοί” şəklində yazılmışdır. Bunu da nəzərə almaq lazımdır ki, p-b, s-ç s-z, s-ş və sairə səs uyğunluqları türk dillərində mövcuddur. İndi də Naxçıvan bölgəsində Şahbuz rayonunda Biçənək adlı kənd və həmin rayonun Zəngəzur dağ silsiləsində Biçənək adlı aşırım var⁹. Tədqiqatdan aydın olur ki, yunan mənbələrində işlənən antroponimlərin əksəriyyəti türk mənşəlidir və fonetik, qrammatik cəhətdən dəyişikliyə uğramış şəkildə öz əksini tapmışdır.

Dissertasiyanın birinci fəslinin üçüncü paraqrafında “**Yunan mənbələrində skit, sak şəxs adları**” təhlil edilmişdir. Herodot skitlərin soykökü haqqında olan məlumatları Qara dənizin quzey sahillərində yaşayan yunan koloniyalarından toplamışdır. Digər mifi isə həmin tayfanın özünün verdiyi məlumata əsaslanaraq vermişdir. Birinci mifdə bu tayfanın soykökü Herakldan, digər mifdə isə Tarqıtaydan başlayır. “Tarix” əsərində “ο Ταρχίταος [ho tarqिताos]”, “τοί Ταρχίταοι” [toi tarqिताoi], “τὸν Ταρχίταον” [ton tarqिताon] kimi qeyd olunan Tarqıtay adına qədim yunan dilində kişi cinsli ismin ikinci növ hallanmasında müxtəlif hal şəkilçiləri artırılmışdır. M. Zəkiyev qeyd edir ki, bu söz Tarqı və yaxud Tarıq - əkinçi və toy/soy-sülalə sözündəndir. Əkinçilərin, torpaq sahibinin əcdadı mənasındadır¹⁰. Tarqıtay xüsusi adı türk-avarların Bizansa göndərdiyi səfirin adı Targitiy, Çingiz xanın düşmənin adı

⁸ Əlizadə, S. Nüsxə fərqləri və şərhlər / S. Əlizadə. – Bakı: Kitabı-Dədə Qorqud, – 1988. – 263 s.

⁹ Гусейнзаде, А. Ойконими Закавказия, включающие этноним “быченек”// А. Гусейнзаде. – Сов.Тюркология, Н 5,– 1982. – с.34

¹⁰ Закиев, М.З. Глубокие этнические корни тюркских народов/ М.З. Закиев. Астана: Изд-во Кантана Пресс,–2011, –с 294.

Tarqutay-Kiriltuk, Teymurləngin atasının adı Tarğay ilə müqayisə olunur¹¹. Bunlar antroponimin, həqiqətən, Altay mənşəli olduğunu sübut edir. Herodotun “Tarix” əsərində Tarqıtayın ilk oğlunun adı “ο Λιποξαις” [ho lipoksais], ortancıl oğlu “ο Αρποξαις” [ho arpoksais], kiçik oğlu “ο Κολαξαις” [ho kolaksais] şəklində qeyd olunmuşdur. Bu şəxs adlarına antik dilin qaydasına uyğun olaraq, ion dialektində kişi cinsli ismin üçüncü növ hal şəkilçiləri artırılmışdır. M.Zəkiyev Tarqıtay və onun oğullarının türk olduğunu bu şəkildə sistemləşdirərək göstərmişdir: *“Tarqıtay - əkinçinin zadəgan nəsl, Lipoksay- öz ölkəsini qoruyan əsilzadə nəsil, Arpoksay - öz mülkünü qoruyan əkin sahəsinin soyu, Kolaksay- dövləti qoruyan nəsil deməkdir”*¹².

M. Zəkiyev bu adları həmin tayfanın peşəsinə, sənətinə, atributuna müvafiq şəkildə izah etmişdir. Göründüyü kimi, bu şəxs adları mənə və məntiqi cəhətdən bir-birinə uyğundur.

Qoq adlı Sak hökmdarının adını daşıyan quqar etnosu qədim türk mənşəli tayfalardan biridir. Strabonun “Coğrafiya” əsərində Qoq adlı sak hökmdarının adı və quqar tayfası ilə bağlı olan “ή Γωγαρηνη” [he qoqarene] əyalətinin adı çəkilmişdir. Bu yer adı qədim yunan dilinin qaydasına uyğun olaraq, qadın cinsli ismin birinci növ hallanmasında adlıq halın təkində yer, məkan anlayışı bildirən “-ηνη” [ene] şəkilçisini qəbul edərək, antik müəlliflərin əsərlərində ή Γωγαρηνη, τής Γωγαρηνης, τή Γωγαρηνη, την Γωγαρηνην, ω Γωγαρηνη şəklində hallanmışdır. Bu ad sonu “ar”, “ər” sözləri ilə sonlanan qədim türkmənşəli etnonimlərlə bir sırada dayanaraq, Qoq kökündən ibarətdir. Qərbi Azərbaycanda bu tayfa adı ilə bağlı bir çox etnotoponimlər qeydə alınmışdır: *“Qurqar - Ermənistanın Pəmbək bölgəsində tarixi mahal adı; Quqarçay - Pəmbək bölgəsində çay adı; Gərgər-Tiflis quberniyasının Borçalı*

¹¹ Kazımov, Q. Azərbaycan dilinin tarixi. Ən qədim dövrlərdən XIII əsrə qədər / Q. Kazımov. –Bakı: Təhsil nəşriyyatı, –2003. – s.327

¹² Закиев, М.З. Глубокие этнические корни тюркских народов/ М.З. Закиев. Астана: Изд-во Кантана Пресс, –2011, – с.297.

qəzasında kənd adıdır”¹³. Təhlillərdən aydın olur ki, qədim yunan mənbələrində işlənən skit, sak, kimmer etnosları xalqımızın etnogenezinin formalaşmasında mühüm rol oynamışdır.

Dissertasiyanın birinci fəslinin dördüncü paragrafı **“Qədim yunan mənbələrində kimmer, mada antroponimləri”** adlanır. Müəyyənləşdirilir ki, qədim mənbələrdə verilən məlumata görə böyük türk hökmdarı Tuqdammenin Kiçik Asiyanın qərb sahillərindəki yunan şəhərlərini ələ keçirmişdir. E.ə 7-ci əsrdə Anadolunun bir hissəsini ələ keçirmiş Kimmer çarı Assur qaynaqlarında “Tuqdamme” sakların və kimmerlərin hökmdarı kimi, Strabonun və Kallimaxosun əsərində isə “Λυγδαμῆς” [luqdamis] şəklində qeyd edilmişdir. Bu formada qeyd olunması ilə bağlı yazılır: “Biz bu təklif əsasında Duqdammenin Anadolu dillərində Luqdammeyə çevrildiyi, bunun ardınca sözügedən dəyişikliyin ilkin [d] səsinə aradan götürdüyü və nəticədə həmin səsin yunan mənbələrində Luqdami olaraq müşahidə olunduğu nəzəriyyəsini irəli sürə bilərik”¹⁴. Bu faktlara əsasən belə bir nəticəyə gələ bilərik ki, Anadolu dillərinin təsiri nəticəsində bu sözün ilk hərfi olan t/d> l hərfi ilə əvəz olunaraq, qədim yunan mənbələrində “Λυγδαμῆς” [luqdamis] şəklində yazılmışdır. F.Cəlilov bu məsələyə münasibət bildirərək yazır: “Strabonun əsərində “Luqdamis” şəklində yazılmış bu ad akkad yazılışına (Tug-dam-mi-i) uyğun Duqdamis formasında bərpa olunmuşdur”¹⁵. F.Cəlilovun bu fikrinə əsaslansaq, sözün Toxtamış antroponimi ilə əlaqədar olduğunu deyə bilərik.

Maday etnoslarını birləşdirən şəxsin adı isə mənbədə “Ὁ Διοκῆς” [ho deiokes] formasında verilir¹⁶. Fikrimizcə, “Tarix” əsəri

¹³ Səmədova, K. Qərbi Azərbaycan–indiki Ermənistan etnotoponimlərinin arealları (monoqrafiya)/ K. Səmədova. –Bakı: Nurlan, – 2008. – s.2

¹⁴ Valerio, M. *λαβύρινθος* and word –initial lamdacism in Anatolian Greek/ M. Valerio.. – 2017. – p.55

¹⁵ Cəlilov, F. Azərbaycan türklərinin islamaqədər tarixi [9 Bitikdə]/, III Bitik//–Bakı: Tarixi qaynaqlar, Ağrıdağ, –2000. – s.3

¹⁶ Herodotus with an English translation by A.D.Godley, in four volumes. Volume II, London: William Heinemann, New York: G.P. Putnam’s Sons, 1928, – p.41

qədim yunan dilinin ion dialektində yazıldığına görə “ὁ Δηιοκῆς” şəxs adı antik dilin təsirinə məruz qalaraq fərqli şəkildə verilmişdir. Çünki bu antroponim Assur mənbələrində “Dayaukku” kimi, Elamda “Da-a-ya-u-ka” şəklindədir¹⁷. Roza Eyvazova Midiyanın banisi sayılan Dayokun adı ilə bağlı Əfqanıstan ərazisində bir neçə toponimin adını çəkmişdir. “*Dayok kəndi - Pərvanda, Day kəndi, Kabulda, Dəreyi Dayok, həmçinin Salyan rayonunda Daykənd yer adı mövcuddur*”¹⁸. Aparılan təhlillər göstərir ki, qədim yunan mənbələrində işlənən kimmer, mada antroponimləri Azərbaycan onomastik leksikasının formalaşmasında əsas mənbələrdəndir.

Birinci fəslin beşinci paragrafı “**Yunan mənbələrində Hun şəxs adları**” adlanır. Bu paragrafda romalı siyasətçi Panium Prisk, Kesarili Prokopi kimi antik tarixçilərin əsərlərində öz əksini tapan hun şəxs adlarının mənşəyi müəyyənləşdirilmişdir. Qeyd olunur ki, Hun dünyasının ən məşhur sərkərdələrindən biri Atilla olmuşdur. Bu şəxs adı antik mənbədə “Ἀττίλας” [attilas] şəklində qeyd olunmuşdur və antik dilin ion dialektində ismin birinci növ hallanmasında adlıq halın təkində “ς” sonluğu qəbul etmişdir. Çünki qədim yunan dilində sonu “α” ilə bitən kişi cinsli isimlər birinci növ hallanmada adlıq halın təkində “-ς” sonluğu qəbul edirlər”¹⁹. Bu dildə samitlərin çox zaman “pp, ll, mm, ss ” şəklində qoşalaşması hadisəsi baş verdiyinə görə, bu şəxs adı da antik dilin təsirinə məruz qalaraq, qoşa “t” samiti ilə qeyd olunmuşdur. Atillanın qardaşının adı “Βλέδας” [bledas] “Chronicon Paschale” adlı VII əsr yunan salnaməsində “Βλίδας” [blidas] şəklində qeyd olunmuşdur. Fikrimizcə, Bledas/Blidas adındakı “Ble/Bli” komponentindəki dəyişikliklər qədim yunan dilinə məxsus metateza hadisəsi ilə əlaqədardır. Çünki bu

¹⁷ Qeybullayev, Q. Azərbaycan türklərinin təşəkkül tarixindən/ Q.Qeybullayev. – Bakı: Azərnəşr, –1994. – s.150

¹⁸ Eyvazova, R. Əfqanıstanda türk mənşəli toponimlər/ R.Eyvazova. –Bakı: Elm, – 1995. – s.162

¹⁹ Babbitt, F.C. A grammar of attic ionic dialect/F.C. Babbitt. – New York: Cincinnati American Book Company, –1902. – s.4

dildə metateza hadisəsi daha çox qısa saitlə sonor samitin, xüsusilə də ρ [r] və λ [l] samitinin yerinin dəyişməsi nəticəsində baş verir. O. Pritsak “Bleda” adının bildä > blidä əslində qədim türkcə bilgä (müdrük, hökmdar) olduğunu qeyd etmişdir²⁰. Buradan belə nəticəyə gəlmək olar ki, qədim yunan dilinin təsiri ilə fərqli şəkildə yazıya alınmış “Bleda” şəxs adı türk mənşəlidir. Qədim yunan mənbələri əsasında Hun şəxs adlarının araşdırılmasından məlum olur ki, Azərbaycan onomastikasının mühüm hissəsini təşkil edən türkmənşəli antroponimlərin tarixi mənşəyi eramızdan əvvəlki dövrlərlə bağlıdır.

Dissertasiyanın ikinci fəslı “Azərbaycan toponim və etnonimləri yunan mənbələrində” adlanır. Bu fəslin birinci paragrafında yunan mənbələrində işlənən Azərbaycan toponimləri araşdırılmışdır. Yunan mənbələrində çox sayda türk mənşəli toponim və etnotoponimlərin adları çəkilir və bu ərazinin müxtəlif zonalarında yaşayan tayfa və etnik qruplar haqqında müəyyən məlumatlar verilir. Şəxs, tayfa, qəbilə, heyvan, bitki adları, səma cisimləri, su obyektləri zaman keçdikcə dəyişmiş və yer adını daşımaqla toponimləşmişdir. Bu toponimlər ekstralingvistik təsirlərə məruz qalmasına baxmayaraq, onlar xalqın etnik təfəkkürünü, dilini, milli mənsəbiyyətini özündə qoruyub saxlamışdır. Klavdi Ptolemey “Coğrafiya dərslisi” əsərinin birinci cildində Qafqaz Albaniyasının hüdudlarını göstərmiş və bu ölkənin bir çox şəhər, kənd, iri yaşayış məskənləri və çaylarının coğrafi təsvirini vermişdir. Əsərdə verilən şəhər və yaşayış məskənlərinin bir çoxu Albaniyanın qərbində yerləşir: “*Μεταξυδετον Αλβανον καιτου Καισιου ποταμου*”²¹. Alban çayı və Kaysi çayı arasında “*Χαβαλα*”[kabala], “*Χοβατα*”[kobata], “*Χαδαχα*”[kataka] yerləşir. Verilən məlumat Qəbələnin yerləşdiyi ərazini müəyyənləşdirməyə imkan verir. Məlumdur ki, Albaniyanın paytaxtı əvvəlcə Qəbələ, sonra isə Bərdə şəhəri olmuşdur.

²⁰ Pritsak, O. The Hunnic Language of the Attila Clan / O. Pritsak. – Massachusetts: Harvard Ukrainian Research Institute, – 1982. – p.230

²¹ Claudii, P. Geographia/, Tom 1, Lipsiae, –Sumptibus Et Typis Caroli Tauchnitii, –1843. – p.46-48

Xalqımızın tarixinin parlaq səhifələrindən biri olan Qəbələ Azərbaycanın ən qədim şəhərlərindəndir. Klavdi Ptolemeyin “Coğrafiya” əsərində Midiyanın şəhərlərindən biri olan Qəbələ yer adının “Ταβαλη” [qabale], həmçinin Albaniya dövlətinin ən iri yaşayış məskənlərindən biri kimi “Χαβάλα” [kabala] şəklində, yəni partlayan samitlərin heç bir səbəb olmadan bir-birini əvəz etməsinə görə bu yer adının ilk samitinin eyni əsərdə fərqli şəkildə qeyd olunmuşdur. Bununla yanaşı, “Χαβάλα” [kabala] toponiminin sonuna artırılan yunan mənşəli “α” şəkilçisini atsaq, bu ad Kabal şəklində işlənir. Buna səbəb qədim yunan dilinin attik dialektində diftonq yaratmayan iki səsin ardıcıl işlənmədiyinə görə sözlərin əmələ gəlməsində tez-tez yaranan belə ardıcılığın qarşısını almaq üçün müxtəlif vasitələrdən istifadə edilmişdir. Qısaltma üsulunun müntəzəm istifadəsi attik ləhcəsinin xüsusiyyətlərindən biridir. Bu qayda ilə Αθήνα [atena] (<Αθήνα< Αθήναια) toponimi də qısaldılmışdır²². Fikrimizcə, “Χαβάλα” [kabala] yer adına artırılan hal şəkilçisi də attik dialektinin təsiri ilə qısaltmaya məruz qalaraq, Χαβάλαα deyil, Χαβάλα şəklində işlənmişdir. Əski mənbələrdə qeyd olunan bu vilayət adının ən qədim toponimlərdən biri olduğu aydın olur.

İkinci fəslin ikinci paragrafı **“Azərbaycan etnotoponimləri yunan mənbələrində”** adlanır. Xalqımızın soykökündə fəal iştirak etmiş türk tayfalarının bir çoxunun adı Azərbaycan ərazisinin toponimlərində mühafizə olunmuşdur. Ən qədim toponimlərdən biri Azərbaycan toponimidir. Tədqiqatların bir çoxunda “Azərbaycan” adının fars mənşəli olması əsaslandırılmaqdadır. Lakin bu faktlar özünü doğrultmur. Bəzi tədqiqatlarda bu toponim Midiya-Atropaten dövlətinin hökmdarının adı olan Atropat ilə əlaqələndirilir. Strabonun əsərində, həmçinin digər yunan müəllifləri olan Polibinin və Arrianın “Anabasis”ində bu ölkənin adı “ἡ Ατροπατηνή” [he atropatene] kimi qeyd olunur. Antik mənbədə adı çəkilən bu toponim “Ατροπατ” [Atropat] şəxs adından və yer, məkan anlayışı bildiren yunan mənşəli “-ηνή ” [ene] şəkilçisindən ibarətdir. Ə. Tağıoğlu bu

²² Zuntz, G. A Course in Classical and Post-Classical Greek Grammar from Original Texts/ volume II // G.Zuntz. – Sheffield Academic Press, – 1994. – p.87

xüsusda yazır: “Ölkə çarı Atarpatın adı Azərbaycan türklərinin mifologiyasında Odun Atəşin Ocağın mühafizi olan Atarın adı ilə bağlıdır. Azərbaycan Tarix ədəbiyyatında ayrı-ayrı dövrlərdə adı “Atarpaten”, “Atarpatakan”, “Odərpatakan”, “Adərpatakan” və s. şəklində yazılan qədim ölkəmizin son varis adı “Azərbaycan”dır”²³. Fikrimizcə, Aturpat/Atorpat/Atarpat xüsusi adında da qədim yunan dilinin təsiri ilə metateza hadisəsi baş verərək, antik müəlliflərin əsərlərində Atropat şəklində qeyd olunmuşdur.

Azərbaycan ərazisində yaşamış böyük bir tayfanın adı Madaydır. Herodot “Tarix” əsərində Midiya və fars xalqları arasındakı böyük fərqi vurğulayır. O, yazır: “*καίτως μὲν γὰρ ἄλλοτριούται ἐς τὸν παῖδα τοῦτον περιουσα ἔοντα Περσῆν, καὶ ἡμεῖς ἔοντες Μηδοὶ δουλουμεθά τε καὶ λόγου οὐδενὸς γινομεθα πρὸς Περσέων, ἔοντες ξένοι*”²⁴. (Biz midiyalılar qul edilmişik və farsların gözündə heç bir əhəmiyyət kəsb etmirik, çünki biz fərqli qandanıq). Herodotun qeydlərindən aydın olur ki, maday etnosu İran mənşəli deyil və farslarla madaylar ayrı-ayrı etnoslardır. Bu toponim qədim yunan müəlliflərinin əsərlərində bu dilin ion dialektində ismin birinci növ hallanmasında müxtəlif hal şəkilçilərini qəbul edərək ἡ Μηδιᾶ, τῆς Μηδιᾶς, τῇ Μηδιᾷ, τὴν Μηδιᾶν, Μηδιᾶ şəklində işlənmişdir. Fikrimizcə, bu xüsusi adın Mada şəklində deyil, “Μηδη” şəklində yazılmasının səbəbi də qədim yunan dilinin ion dialektində qadın cinsli ismin birinci növ hallanmasında adlıq halın təkində uzun “ά” saitinin həmişə “η” saitinə çevrilməsi ilə bağlıdır. “ἡ Μηδιᾶ” toponiminin sonundakı “ια” şəkilçisi qədim yunan dilində xalq, millət adlarından yer, ölkə adı yaradan şəkilçidir və yunan mənbələrində işlənən bu toponimin mənası Madayların ölkəsi deməkdir.

Şimali Azərbaycan ərazisində mövcud olan ilk dövlətlərdən biri də Albaniyadır. Alban etnotoponimi qədim yunan müəlliflərinin

²³ Tağıoğlu, Ə. “Zəngəzur” toponiminin qədim etnogenezi tarixi/ Ə.Tağıoğlu. – Bakı: Elm və təhsil, –2023. – s.77-80

²⁴ Herodotus with an English translation by A.D.Godley, in four volumes. Volume I, London: William Heinemann Ltd, Cambridge, Massachuets: Harvard University press, 1946. – p.158

əsərlərində qadın cinsli ismin birinci növ hallanmasında müxtəlif hal şəkilçiləri qəbul edərək ἡ Ἀλβανίᾱ, τῆς Ἀλβανίᾱς, τῇ Ἀλβανίᾱ, τὴν Ἀλβανίᾱν, Ἀλβανίᾱ şəklində yazılmışdır. Fikrimizcə, qədim yunan müəlliflərinin əsərlərində ἡ Ἀλβανίᾱ [he albania] şəklində qeyd olunan bu xüsusi ad toponim deyil, etnotoponimdir. Bu toponim iki komponentdən “Ἀλβαν” [alban] etnonimindən və antik yunan dilində “ölkəsi” mənasını ifadə edən ἱᾱ [ia] formatından ibarətdir. Q.Kazımov *Alban etnotoponimlərinin çoxunun fonetik dəyişikliklərlə Qəbələ və Göyçay arasında “Alvan” dərəsində, Cənubi Azərbaycanın Əhər mahalında “Alvan” kəndində, Təbriz yaxınlığında “Alvanaq” kəndində, Kolatağ çayının Xaçınçaya töküldüyü yerdə “Ağvan” istehkamında, Zəngəzurda “Ağvanlı” kəndində, Şuşa yaxınlığında “Ağvan” xarabalığında və sair yerlərdə qaldığını qeyd edir* ²⁵. Aydın olur ki, Alban etnonimi öz izlərini oykonim, oronim, hidronimlərdə də qoruyub saxlamışdır.

İkinci fəslin **üçüncü paragrafı “Azərbaycan etnonimləri yunan mənbələrində” adlanır.** Azərbaycan tarixi ilə əlaqəli bir çox etnonimlər tədqiqata cəlb edilmişdir. Müəyyənləşdirilir ki, Azərbaycan ərazisində yaşayıb-yaradan ən qədim etnoslardan biri skitlər olmuşdur. E.Qrantovski, V.İ.Abayev, B.B.Miller kimi alimlər skit tayfasını İran mənşəli etnos kimi səciyyələndirmişlər. Ancaq bu fikirlər özünü doğrultmur. Çünki Azərbaycan xalqının soykökündə duran skitlər ölkə ərazisində vahid xalqın təşəkkül prosesində iştirak etmi⁹, dövlətçilik tariximizə öz töhfələrini vermi⁹lər. Herodotun “Tarix” əsərində bu etnonim “οἱ Σκυθαί” şəklində qeyd olunmuşdur. Bu tayfa bəzən skif adlanır, lakin bu düzgün tələffüz forması deyildir. Azərbaycan dilinə rus dilində skif şəklində yazılan forma daxil olmuşdur. Qədim dövrdə yunan dilində “θ” hərfi [t] kimi tələffüz olunduğuna görə bu şəkildə də yazılmışdır. Həmçinin erkən attik dialektində təxminən eramızdan əvvəl VI-IV əsrdə υ hərfi [u] kimi, klassik yunan dilində isə ən azı 1030-cu ilə qədər [ü] kimi

²⁵ Kazımov, Q. Azərbaycan dilinin tarixi. Ən qədim dövrlərdən XIII əsrə qədər / Q. Kazımov. –Bakı: Təhsil nəşriyyatı, –2003. – s.357

tələffüz olunmuşdur ²⁶. Buradan aydın olur ki, “ὁ Σκῦθης” sözünün qədim yunanca tələffüz forması [ho skutes] şəklində olmuşdur. İ.M.Dyakonov qədim yunan mənbələrində skut şəklində qeyd olunan bu tayfa adının assurların aşquzay, işquzay sözü əsasında yarandığını, bu xüsusi adların əvvəlindəki a və i saitlərinin assurlar tərəfindən artırıldığını, həmçinin aşquzay, işquzay sözlərindəki [z] səsinin yunanlarda [t] səsinə keçdiyini diqqətə çatdırmışdır ²⁷. Bircə, qədim yunan dilinin təsiri nəticəsində bu tayfa adının ilk saiti düşmüşdür. Çünki bu dildə aferezis adlanan qaydaya əsasən sözün əvvəlində bir və ya bir neçə hərf işlənmir. Məsələn, ἀστεροπη-στεροπη [asterope]- [sterope], εορτη-ορτη [eorte]-[orte]-ziyafət. Z.Həsənov antik mənbədə skut şəklində qeyd olunan bu etnonimi oğuz sözü ilə əlaqələndirmiş, quz/kuz (qədim türkcə-dağın gün düşməyən tərəfi) kökündən və aş (çapmaq, qaçmaq) komponentindən ibarət olduğunu qeyd etmişdir.

Azərbaycan xalqının etnogenezində mühüm rol oynayan tayfalardan biri də saklar olmuşdur. Strabonun “Coğrafiya” əsərində bu etnonim yer adı kimi ἡ Σακασηνή [he sakasene] şəklində çəkilir. Bəzi müəlliflər Sakasena yer adının sonundakı “sen” hissəsini farsca şauana “yer” sözündən əmələ gəldiyini qeyd edir²⁸. Fikrimizcə, bu toponimin sonuna artırılan şəkilçilər fars mənşəli deyil, qədim yunan müəllifləri tərəfindən qeydə alındığı üçün yunan mənşəli şəkilçidir. Buna səbəb, qədim yunan dilində sözlərdə köklə şəkilçi arasında çox hallarda “σ”- siqma hərfinə rast gəlinir və bəzi hallarda bu hərf şəkilçiyə qoşulur. Məsələn, qədim yunan dilində “σπασμα” [spasma], σπᾶω [spao] (parçalamaq, yırtmaq) sözündən və feildən isim düzəldən μα [ma] şəkilçisindən ibarətdir və bu sözün kökü ilə ona artırılan şəkilçi arasına siqma hərfi əlavə olunmuşdur. Buradan aydın olur ki, antik dilin qayda-qanunlarına uyğun olaraq, ἡ Σακασηνή [he sakasene] toponiminə həm “σ”- siqma, həm də qadın

²⁶ Goodwin, W. Greek Grammar/ W. Goodwin. – Boston: Ginn company, – 1900, – p.11

²⁷ Kazımov, Q. Azərbaycan dilinin tarixi. Ən qədim dövrlərdən XIII əsrə qədər / Q. Kazımov. – Bakı: Təhsil nəşriyyatı, –2003. – s.315

²⁸ Yenə orada. s.337

cinsində olan ismin birinci növ hallanmasında adlıq halın təkində müəyyən bir ölkəyə, millətə və ya şəhərə mənsubluğu bildiren “-ηη” [ene] şəkilçisi artırılmışdır. Təhlillərdən aydın olur ki, yunan mənbələrində işlənən “ή Σακασηνη” sözünün mənası Saka yurdu deməkdir. Bu etnonim öz izlərini Xanlar rayonundakı Gəncə, İsmayılı rayonundakı Gəncə, Ordubad rayonundakı Gəncə, Cənubi Azərbaycandakı Gəncabad, Gəncə, Gəncərud kəndlərində, Qarabağda Arsaq “sak dağlıq ərazisi” Zəngəzurda Sisakan-si sakları, Cənubi Azərbaycanda Sakan, Sakani, Sakane, Şaqali, Şakabad kəndləri, Muğan düzündə Balasakan “Sak düzü”, Zaqatala, Şəki, Astara ərazisində Sakaşon, Sakşon kəndlərində saxlamışdır.

Üçüncü fəsil **“Azərbaycan hidronimləri və oronimləri yunan mənbələrində” adlanır.** Birinci paragrafda **“Hidronim və onları səciyyələndirən xüsusiyyətlər”**dən bəhs olunur. Antik yunan coğrafiyaşünaslarının və tarixçi səyyahlarının əsərlərində bir çox türk mənşəli təbii su obyektləri-dəniz, göl, çay adlarının işlənməsi bir daha sübut edir ki, Azərbaycan hidronimləri uzaq keçmişdə formalaşmışdır. Qədim yunan dilində kişi cinsli isimlərə xalq adları, çay adları, külək və ay adları aid olduğuna görə antik mənbədə işlənmiş türkmənşəli hidronimlər də bu dilin qaydasına uyğun olaraq, kişi cinsini bildirən “o” artıqlı və ismin birinci, ikinci və üçüncü növ hallanmasında adlıq halın təkində -ας, -ης və -ος sonluğu qəbul etmişdir. Belə ki, türkmənşəli hidronimlərin antik mənbədə yunan mənşəli hal şəkilçiləri, müəyyənlik artıqlı və cins göstəricisi ilə işlənməsi nəticəsində əvvəlki formanın bərpa edilməsini çətinləşdirmişdir. Qədim mənbələr əsasında toplanan materiallardan aydın olur ki, Azərbaycan türklərinin etnogenezinin formalaşmasında fəal iştirak etmiş türk etnoslarının adı bu ərazinin bəzi hidronimlərində daşlaşmış şəkildə qorunub saxlanmışdır və bunlara kimmer (qəmərli) tayfasının adını əks etdirən Kəməri çay, saqların adını əks etdirən Saqqız çay, Şəki çay (Gəncə), qarqar etnosunun adını əks etdirən Gərgər çay, Qarqar çayı (Ağdam), alban tayfasının adını əks etdirən Albançay, Alpançay (Quba, Xaçmaz), Ağvançay (Şuşa), abdal etnonimini əks etdirən Abdal (Tovuz) // Avdal çayı (Daşkəsən), Abdal bulağı (Cəbrayıl), lək etnonimi ilə bağlı Lək çayı (Şamaxı), Ləki çayı (İsmayılı), Ləkin çay (Cəlilabad), Ləkit çayı

(Qax), mağ/muğ qəbilə adı əsasında yaranan Muğanlı çayı və sair hidronimləri göstərmək olar. Bu hidronimlər qədim yunan mənbələrində müəyyən fonetik və qrammatik dəyişikliklərə məruz qalsa da, Azərbaycan dilinin tarixinin vacib məsələlərinin aydınlaşdırılmasına zəngin faktlar verir.

Üçüncü fəslin ikinci paragrafı **“Yunan mənbələrində işlənən Azərbaycan hidronimlərinin leksik-semantik təhlili”** adlanır. Bu paragrafda yunan mənbələrində işlənən hidronimlər araşdırılmışdır. Qədim mənbədə adı çəkilən hidronimlərdən biri Kürdür. Strabon çayın adını “Kur” formasında qeyd etməsinə baxmayaraq yazır ki, Kür əvvəllər “Kor” adlanırdı²⁹. Bu hidronim antik mənbədə ó Kῦρος [ho kuros], τοῦ Kῦρου [tu kuru], τοῖ Kῦροι [toi kuroi], τὸν Kῦρον [ton kuron], Kῦρε [kure] şəklində qədim yunan dilində kişi cinsli ismin ikinci növ hal şəkilçiləri ilə işlənmişdir. Onu da qeyd edək ki, qədim yunan müəlliflərinin əsərlərində verilmiş kor və kur adı yunan mənşəli ad deyildir. Doğrudur, qədim yunan mifologiyasında dünyanın ilahəsi olan Persefona adlı bir qız olmuşdur. Bu ilahənin adı qədim yunan dilinin ion dialektində Κορῆ [kure], attik dialektində “H Κορῆ” [he kore], dor və eol dialektində Κορᾶ [kora] şəklində yazılmışdır. Qədim yunan dilində çay adları həmişə kişi cinsli ismə aid olmuşdur. “Kür” hidronimi də çay adı olduğu üçün qədim yunan dilinin qaydasına uyğun olaraq, kişi cinsli ismin müəyyənlik artıqlı və hal şəkilçisi ilə işlənmişdir. Yunan mifologiyasında “H Kόρῆ” [he kore] isə qədim yunan dilində qadın cinsli ismin müəyyənlik artıqlı və hal şəkilçisi qəbul etmişdir. Bu onomastik vahidlərin ikinci fərqli xüsusiyyəti adların mənə cəhətdən bir-birindən fərqlənməsidir. “H Kόρῆ” mifologiyada yaz fəslə tanrısı kimi verilirsə, Kür adı türk mənbələrində kür, dəcəl, inadkar mənalarında işlənmişdir. XI əsrdə Yusif Xas Xacibin “Qutadqu Bilig” əsərində istifadə etdiyi Kürüd sözü də bu sözdən törəmişdir. Qutadqu Bilig əsərində Kürüd Mars planetinin adıdır. Ş.Həsənl-Qəribova qeyd edir ki, *əgər əsərdə qeyd olunan kürüd sözünün*

²⁹ Strabo. The geography of Strabo. With an English translation by Horace Leonard Jones, Ph.D., LL.D. In eight volumes volume V London: William Heinemann Ltd Cambridge, Massachusetts Harvard University press. – p.218

*mənşəyinə nəzər salsaq, onun kökünün “kür” olduğunu görə bilərik*³⁰. Azərbaycan xalqının ən qədim yazılı abidəsi olan “Kitabi Dədə Qorqud” dastanındakı “Kür qopdu, ərcilqopdu” və həmçinin “Bəglər, tanrı bizə bir kür oğul vermiş” ifadələrində də kür “dəcəl, inadkar” mənasında işlənmişdir³¹. Qədim Orxon türkcəsində “kür” sözü azad, cəsur, ələ ovuca sığmayan, idarə edilməyən mənasında işlənmişdir³². Təhlillərdən aydın olur ki, Kür hidronimi türk mənşəlidir və kür, dəcəl, inadkar mənalarında işlənmişdir. Bu hidronimlə bağlı ölkəmizin ərazisində bir çox hidronim və oykonimlər də yaranmışdır.

Araz çayı qədim yunan müəllifləri olan Strabonun, Herodotun, Appianın, Plutarxın əsərlərində oronim, hidronim və toponim kimi qeyd olunmuşdur. Bu onomastik vahid yunan mifologiyasında müharibə ilahəsi Areslə əlaqələndirilmişdir. R. Beekes Ares adının ən qədim formasının e.ə. II minillikdə Peloponnesdə inkişaf etmiş miken yunancasında ἀρή [are] olduğunu qeyd edir. Bu ad antik dilin ion dialektində ἀρή [are], Dor dialektində isə ἀρά [ara] şəklində verilmişdir. Mənası “xarabalıq, lənət, məzəmmət”dir³³. Apardığımız təhlillərdən aydın olur ki, bu antroponimin ən qədim forması ó Ἀρης [ho ares] yox, ἀρή [are] şəklindədir. Lakin Araz hidronimi qədim yunan müəlliflərinin əsərlərində çay adı olduğu üçün qədim yunan dilinin qaydasına uyğun olaraq, kişi cinsli ismin müəyyənlik artıqlı “ó” [ho] və ismin birinci növ hallanmasında adlıq hal şəkilçisi “ης” ilə işlənmişdir. Buradan aydın olur ki, onomastik vahidin əsl forması Araks şəklindədir. Antik mənbədə işlənən Araks adının ikinci komponentindəki dəyişiklik qədim yunan dilindəki metateza hadisəsi ilə əlaqədardır. Buradan belə nəticəyə gəlmək olar ki, adın birinci

³⁰ Həsənli Qəribova. Ş. Orta çağ Türk bilimsel çalışmalarında astronomik adların semantik-yapısal değişimleri // Türkiye: Uluslararası Türkçe Edebiyyat Kültür Eğitim Dergisi, –2021. – s.861

³¹ Rəhimova, E. “Kitabi-Dədə Qorqud” Azərbaycanca-rusca izahlı lüğət / E. Rəhimova. –Bakı: Qaradağ, –2009.– s.209

³² Tekin, T. Orhon türkcəsi grameri/ T. Tekin. –Ankara: Türk Dil Kurumu, –2006. –s.256

³³ Beekes, R. S. P. Etymological Dictionary of Greek, vol I / R. Beekes; with the assistance of Lucien van Beek. –Leiden: Boston, –2010. – p.45

komponenti türkmənşəli ər-qəhrəman, döyüşçü, ikinci komponenti isə V.Aslanovun qeyd etdiyi kimi etnos adı bildirən kas sözü ilə bağlıdır. Təhlillərdən aydın olur ki, qədim yunan mənbələrində öz əksini tapan və leksik formasını qoruyub saxlayan hidronimlər türk mənşəlidir.

Üçüncü fəslin üçüncü paragrafı “Azərbaycan oronimləri yunan mənbələrində” adlanır. Azərbaycan toponimik layının əsas qollarından biri olan oronimlərə əsasən dağ, dərə, təpə, otlaq və sair yer adları daxildir. Bu yer adlarının bir çoxu tayfa adları ilə adlandırılmışdır. Bu tayfalardan biri də tariximizdə böyük rol oynamış tavr tayfalarıdır. Herodot “Tarix” əsərində Qara dənizin şimal çöllərində yaşayan skitlərin tavr tayfasını qeyd edir ³⁴. Digər yunan müəllifi Strabon yazır ki, Ekbatana getmək üçün Tavr dağını aşmaq lazımdır ³⁵. Bu onomastik vahidə antik mənbədə həm etnonim kimi, həm də oronim kimi “Ταυρος” [tauros], “Ταυρου” [tauru], “Ταυρων” [tauron] şəklində rast gəlirik. *Q.Qeybullayev türk dillərində işlənən tavrın arabalardan düzəldilmiş düşərgə, möhkəmləndirilmiş yer mənasında olduğunu və bu sözün toponimlərdə əks olunmasını əski türkmənşəli tayfaların maldarlıqla məşğul olması ilə əlaqələndirərək, hazırda Şimali Azərbaycanda tavr xüsusi adı ilə bağlı yaranmış Toradağ (Şəki), Tövrətəpə (Xanlar), Tovradağ (Qəbələ), Tavradağ (Naxçıvan), Davradağ (Xanlar və Gədəbəy), Teyrətəpə (Qazax), Toradi (Astara), Davarlı (Daşkəsən) toponimlərindən bəhs etmişdir* ³⁶. Qədim yunan müəlliflərinin əsərlərində qeyd olunmuş türk etnoslarının adı bu ərazinin bəzi oronimlərində qorunub saxlanmışdır. Bunlara kimmer (qəmərli) tayfasının adını əks etdirən Kəmərli dağı (Qərbi Azərbaycanda; Daşkəsən rayonunda), qarqar etnosunun adını əks etdirən Qarqar dağı

³⁴ Herodotus with an English translation by A.D.Godley, in four volumes. Volume II, London: William Heinemann, New York: G.P. Puntam's Sons, 1928. – p.302

³⁵ Strabo. The geography of Strabo. With an English translation by Horace Leonard Jones, Ph.D., LL.D. In eight volumes volume V London: William Heinemann Ltd Cambridge, Massachusetts Harvard University press, – p.318

³⁶ Qeybullayev, Q. Azərbaycan türklərinin təşəkkülü tarixindən/ Q.Qeybullayev. – Bakı: Azər nəşr, –1994. – s.98

silsiləsi (Xocalı rayonu), alban tayfasının adını əks etdirən Alpen dağı (Quba rayonu), Biçənək aşırımını (Şahbuz rayonu), abdal etnonimini əks etdirən Abdal (Tovuz), Çıraqqaya dağı (Dəvəçi rayonu), Kəngərli dağı (Ağdam rayonu), mağ/muğ qəbilə adı əsasında yaranan Muğanlı düzü, Qubadlı rayonunun Xocalı kəndində yerləşən Qanlı yal, Laçın rayonunun Hoca kəndində Qanlı gədik, Zəngilan rayonunun Məmmədbəyli kəndində Qanlıca dağı, Gədəbəy rayonunda Qanlı zirvəsi və sair oronim adlarını misal göstərmək olar. Antik mənbədə qeyd olunan məlumatlardan aydın olur ki, bu ərazidə olan qədim dövrlərə məxsus oronimlər xalqımızın etnogenezdə mühüm rol oynamış tayfa və qəbilələrin ilkin məskən saldıqları əraziləri təşkil edərək onların adını əks etdirir.

Dissertasiya işindən əldə edilən nəticələr aşağıdakı şəkildə ümumiləşdirilmişdir.

1. Yunan mənbələrində işlənmiş onomastik vahidlər etnosun formalaşma tarixinin üzə çıxarılmasında mühüm əhəmiyyət kəsb etməklə yanaşı xalqımızın tarixinin, coğrafiyasının elmi əsaslar üzərində öyrənilməsi, ilkin yayılma areallarının müəyyənləşdirilməsi və tarixi əraziləri haqqında zəngin məlumat verir. Bu baxımdan yunan müəlliflərinin əsərlərində işlənən onomastik vahidlər xalqımızın etnogenezsiz problemlərinin aydınlaşdırılmasında əsas mənbələrdəndir.

2. Antik yunan müəlliflərinin əsərlərində qeydə alınan onomastik vahidlər antik dilin dialektlərinin fonetik və qrammatik qaydalarına uyğun şəkildə samitlərin qoşalaşdırılması, sözün əvvəlində olan saitlərin sərt və yumşaq tələffüzü, adların sonuna yunan mənşəli hal şəkilçilərinin əlavə edilməsi, həmçinin müəyyənlik artikli və cins göstəricisi ilə yazılmışdır. Ona görə də bu qədim adlar günümüze həmin dilin qaydasına uyğun olaraq, fonetik və qrammatik cəhətdən dəyişikliyə uğramış şəkildə gəlib çatmışdır.

3. Qədim yunan mənbələrində işlənən onomastik vahidlər həmin dilə uyğun şəkildə transkripsiya olunmuşdur. Yunan mənbələrində qeyd olunan antroponimlərin etimologiyasının, istərsə

də yaranma tarixinin araşdırılmasında Orxon-Yenisey”, “Kitabi-Dədə Qorqud”, “Divanü lügət-it-türk”, “Qutadqu bilig” qədim türk abidələri ən etibarlı mənbədir. Bu nəzərə alınaraq aparılan müqayisəli təhlillərdən aydın olur ki, abidələrdə işlənən antroponimlər daha qədim tarixə malikdir və qədim yunan dialektlərinin təsiri nəticəsində öz fonetik tərkibini dəyişərək yazılmışdır.

4. Yunan mənbələrdə öz əksini tapan türkmənşəli şəxs adları uzaq keçmişlərdən indiyə qədər öz milliyini qoruyub saxlamışdır. Aparılan araşdırmalardan aydın olur ki, yunan mənbələrində işlənən skit, sak, kimmer, mada, alban, hun şəxs adlarının əksəriyyəti türkmənşəlidir və bu etnoslar xalqımızın etnogenezinin formalaşmasında mühüm rol oynamışdır.

5. Qədim yunan müəlliflərinin əsərlərində qeyd olunan məlumatlardan aydın olur ki, hər bir qəbilənin, tayfanın özünəməxsus şəxs adları olmuşdur. Bu mənbələrdə işlənən Uruz, Tuqdamme, Tomris, Dayauk, Atropat və Kanak, Api, Atilla, Muncuq, Askan, Ariqan və sair ümumtürk şəxs adları ən qədim türk antroponimləridir. Yunan mənbələrində işlənən qədim şəxs adları həmin dilin, fonetik, qrammatik qaydasına uyğun olaraq qeyd olunmuşdur.

6. Tədqiqata cəlb olunmuş antik yunan mənbələrində işlənən toponimlər daha çox türk dünyasının qüdrətli hökmdarları, sərkərdələrinin adları əsasında yaranmışdır. Bununla yanaşı, skit, sak, kimmer, mada, muk, peçeneq, massaget, dondar və sair türkmənşəli tayfalarla bağlı aparılan linqvistik araşdırmalar əsasında müəyyənləşdirilmişdir ki, antik mənbədə adı keçən Azərbaycan toponimlərinin böyük əksəriyyəti tarixən mövcud olan bir çox tayfa adları əsasında formalaşmışdır.

7. Qədim yunan müəlliflərinin əsərlərində işlənmiş türkmənşəli hidronimlərin əsas qrupunu etnohidronimlər təşkil edir. Bu etnohidronimlər (Albançay, Arpaçay, Qarqar çayı, Katak çayı, Tərtər çayı, Kaspı dənizi və sair) əsasən Azərbaycan ərazisində məskunlaşmış qədim türk etnoslarının, tayfalarının, qəbilələrinin adlarından yaranmışdır.

8. Tədqiqatlar əsasında müəyyənləşdirilmişdir ki, qədim yunan mənbələrində işlənmiş bir çox türkmənşəli hidronimlər qədim yunan dilinin fonetik və qrammatik qaydalarına uyğun olaraq fərqli formalarda qeyd edilsə də, öz leksik mənasını qoruyub saxlamışdır.

9. Antik mənbədə öz əksini tapan hidronimlər yunan dilinə məxsus hal şəkilçiləri, müəyyənlik artıqlı və cins göstəricisi ilə işlənmişdir. Qədim yunan dilində bütün çay, dəniz adları kişi cinsində olduğuna görə türkmənşəli hidronimlər də bu dilin təbiətinə uyğun olaraq, kişi cinsini bildirən “o” artıqlı və kişi cinsli ismin birinci, ikinci və üçüncü növ hallanmasında adlıq halın təkində -ας, -ης və -ος sonluğu qəbul etmişdir.

10. Qədim yunan müəlliflərinin əsərlərində işlənmiş oronimlər xalqımızın etnogenezində mühüm rol oynamış tayfaların adlarını və onların yaşadıkları yerləri özündə əks etdirir. Bu mənbələrdə öz əksini tapan etnoslarla bağlı oronimlər fonetik və qrammatik dəyişikliklərə məruz qalsa da türk mənşəlidir.

11. Herodotun, Strabonun, Klavdi Ptolemeyin, Ksenofonun, Homerin və sair antik müəlliflərin əsərlərində işlənən etnotoponimlər yunan dilinin dialektlərinin təsiri ilə müxtəlif fonetik və qrammatik cəhətdən dəyişikliyə uğramasına baxmayaraq, öz izlərini tarixi torpaqlarımızda qoruyub saxlamışdır.

12. Yunan mənbələri əsasında apardığımız tarixi-lingvistik təhlillərdən aydın olur ki, Qafqaz Albaniyası, Atropatena, Midiya ən qədim zamanlardan bəri Azərbaycan xalqının təşəkkülündə iştirak edən müxtəlif türkmənşəli qəbilə və etnosların, tayfaların məskunlaşdığı əzəli torpaqlarıdır.

Dissertasiyanın əsas məzmunu aşağıdakı məqalə və tezislərdə öz əksini tapmışdır:

1. Qədim yunan mənbələrində İskit etnonimi// Terminologiya məsələləri, – Bakı: Elm – 2018, № 2, – s.160-166

2. Kimmer etnosu yunan mənbələrində// “Müstəqillik illərində üslubların inkişafı və dilin lüğət tərkibinin zənginləşmə istiqamətləri”

olunan Respublika elmi konfransı, Qəzənfər Kazımov və Azərbaycan, –Bakı: –2022, № 1, – s. 163-169

13. Azərbaycan etnotoponimləri qədim yunan mənbələrində// Görkəmli dövlət xadimi Heydər Əliyevin dil siyasəti və ana dilinin müasir problemləri adlı Respublika elmi konfransı, –Bakı: –2023, – s. 305-309

14. Hun personal names in ancient Greek sources // Таълимда фйлологияни ривожлантиришнинг гловал масалалари-амалий анжуман материаллари, – Тошкент: – Metodist, 12 iyun 2023. nashriyoti, – s. 9-12.

15. Qərbi Azərbaycan toponimləri qədim yunan mənbələrində, “Qərbi Azərbaycan toponimləri və mikrotoponimləri” adlı Respublika elmi konfransı, –Bakı: 23 noyabr 2023, – s. 175-185

16 Qədim yunan mənbələrində işlənən Azərbaycan antroponimlərinin leksik-semantik təhlili // “O‘zbek folklori va shevalari tadqiqotlari: amaliyot, metodologiya, yangicha yondashuv” mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari” Mas’ul muharrir: Sh.Sirojiddinov. – Toshkent: –2024. 619 bet, – s. 103-109

17. Azerbaijani anthroponyms in ancient greek sources // Ozbekiston respublikasi oliy ta’lim, Fan Va Innovatsiyalar vazirligi, Navoiy Davlat Pedagogika Instituti “Globalashuv Davrida Turkiy Tillar Integratsiyasi” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari toplami, Navoiy shahri: –2024, – s. 36-40

18. Türkmənşəli etnonimlər qədim yunan mənbələrində// “Mahmud Kaşgari “Divanü lügət-it-türk” - 950” mövzusunda Beynəlxalq elmi konfrans, –Bakı, – 28 iyun 2024, –s. 96-101.

19. Azerbaijani ethnonyms in ancient Greek sources // Path of Science, Vol 11, – Slovak: – 2025, № 3, –p.2007-2011.

Dissertasiya müdafiəsi 03 İyun 2025-ci il tarixində saat 11:00-da Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu nəzdində fəaliyyət göstərən ED 1.06 Dissertasiya şurasının iclasında keçiriləcək.

Ünvan: Bakı, AZ 1143, H.Cavid prospekti 115, V mərtəbə, AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu.

Dissertasiya ilə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Mərkəzi Elmi kitabxanasında tanış olmaq mümkündür.

Dissertasiya və avtoreferat elektron versiyaları Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu rəsmi internet saytında yerləşdirilmişdir.

Avtoreferat 29 Aprel 2025-ci il tarixində zəruri ünvanlara göndərilmişdir.

Çapa imzalanıb: 10.04.2025
Kağız formatı: 60x84 1/16
Həcm: 39 845
Tiraj: 100